

Лондонска позоришна јесен

“Фантом у опери” – 20 година на сцени. Музика Ендрјуа Лојда Вебера и сјајне интерпретације глумца-певача привукле преко 100 милиона гледалаца широм света.

Поглед на репертоаре позоришта открива традиционалну склоност Британаца према мјузиклу и реалистичкој драми. Нови Глоб театар и Стратфорд на Евону – две упоришне тачке Шекспировог култа. Деветог октобра ове године навршиле су се две деценије од премијере Фантома у опери – сјајног остварења композитора Ендрјуа Лојда Вебера, на стихове Чарлса Харта и Ричарда Стилгоа, и у режији Харолда Принса. Фантом је освојио неподељена признања критике и огромну популарност међу љубитељима музичког театра. Настало на основу романа Гастона Леруа из 1911. године – претече криминалистичког и хорор жанра у Француској – ово дело је после лондонске праизведбе 1986. изведено на њујоршком Бродвеју, а потом у још 119 градова у 24 државе на тлу САД. Потукавши све рекорде, само на Бродвеју мјузикл је приказан до 9. јануара ове године 7.485 пута. Рачуна се да га је широм света до сада видело и чуло преко 100 милиона људи! Успех Фантома у опери надмашио је у уметничком и комерцијалном смислу претходна Веберова сценска остварења веома познатих наслова – Мачке (Цатс), Евита, Исус Христос суперстар, Сансет булевар, Жена у белом и друга, распродата у милионима примерака на видео-касетама и ДВД издањима...

Раскошни спектакл Представа Фантом у опери, коју смо 20. септембра гледали у Позоришту Њеног Величанства, заиста је достојна дивљења. Раскошни спектакл (захваљујући фасцинантној и функционалној сценографији, маштовитим костимима и маскама сада покојне Марије Бјорнсон, чији је дизајн представе стајао близу 1,400.000 еура!), затим ефектна мелодиозност сонгова и укупна драматика Веберовог музичког предлошка, очаравајућа вокална интерпретација специфичног англосаксонског тембра Табите Веб у главној женској улози, али и других извођача (Ерла Карпентера у улози Фантома, Дејвида Шенона, Венди Фергусон...), и најзад кореографија Јулијан Лин, учинили су да лондонска верзија и после више пута замењених протагониста током протекле две деценије, буде уистину импресиван, незабораван доживљај. Данас је могућно замислити, а захваљујући тонским записима и доживети како је на премијери ове поетичне, мистиком и страшћу прожете бајке о љубави која живи и после смрти, бриљирала чувена певачица и играчица Сара Брајтман, за коју је Вебер, њен ондашњи супруг, писао и компоновао улогу Катарине.

Шекспир, Брехт, Чехов, О’Нил

Летимичан поглед на остала 53 позоришта у ужем језгру Лондона (Тхеатре Ланд) открива нам доминантну репертоарску оријентацију на традиционалне жанрове – мјузикл и реалистичку драму. Веберова Евита живи и даље у Аделфи театру, мјузикл Чикаго не губи подршку гледалаца у Кембриу театру, Авенија Љ Роберта Лопеза и Јефа Маркса у Театру Ноела Кауарда привлачи публику успешним спојем хумора, музике и лутака, а Јадници по Игоу улазе у двадесет прву годину приказивања у Квинс театру... У Националном театру приказују се Брехтов Живот Галилеја (на сцени Оливије) и Чеховљев Галеб (на сцени Литлтон), у Позоришту Гилгуд – драматизација средњовековних шaljивих згода Јефрија Чосера Кентерберијске приче, у Донмар складишту – политичка драма Фрост/Никсон, сачињена од

ТВ интервјуа бившег америчког председника, у Олд Вику – Месечина за унесрећене Јууина О’Нила, док на сцени Позоришта Светог Мартина славна Мишоловка Агате Кристи улази у 54-у годину сценског трајања... Међу позориштима изван Вестенда, којих је тренутно 34, највећу пажњу привлачи урнебесна комедија Гаја Џонса Корсет Марлона Бранда, на сцени Грин-вич театра. Енглези заборавили Шоа, а ми себе Доајен британске позоришне критике Мајкл Билингтон, који годинама пише за лондонски “Гардијан”, прекорео је јавно креаторе репертоара што за наступајућу сезону нису предвидели ни једно дело Бернарда Шоа. Залажући се за непрестану присутност Шоових комада, Билингтон истиче ванвременске вредности великог литерарног циника и мајстора сатиричног дијалога. Чињеница је заправо да Британци поклањају пажњу готово искључиво ауторима са Острва, одступајући од овог принципа само кад је реч о ретким великанима као што су Брехт или Чехов.

Билингтонов чланак и пракса британских позоришта можда ће подстаћи управе српских позоришта да се сете своје примарне мисије ради које постоје – приказивања дела српских драматичара, класичних и савремених. Уместо безбројних представљања често ирелевантних дела страних писаца, ваљало би да са више националног достојанства и обзира према националној култури приступе неговању драматургије овог поднебља. Онако како то Енглези чине са својим писцима на свом Острву. Нови Глоб театар Британци, привржени богатим културним традицијама Острва, поштујући домете националног стваралачког генија, брижљиво негују култ Вилијама Шекспира, поносни што је он њихов колико и целог човечанства. Два су упоришта у настојању да се непрестано одржава духовно присуство универзално значајног Шекспировог опуса, које чини 37 трагедија, комедија и такозваних краљевских драма. Прво упориште је свакако Шекспиров родни градић, Стратфорд на Евону, уснуо крај тихе реке по којој плове лабудови, поштеђен модерне урбанизације. У низу ниских кућа, бондручара, смештене су кафане “Фалстафов кутак” и “Гарикова крчма” – прва у спомен на Шекспиров омиљени лик ждероње, пијанца и хвалисавца, неку врсту карикатуре умирућег витештва, а друга у част једног од највећих енглеских глумаца, Дејвида Гарика, који је у осамнаестом столећу проносио пробуђену славу Шекспира као тумач готово свих монументалних ликова његовог грандиозног опуса.

У Стратфорду на Евону посетиоцима се већ годинама показује кућа у којој је највећи драматичар угледао свет, намештена онако како су биле уређене куће енглеских грађана средњег сталежа у шеснаестом столећу. Непосредно уз његову родну кућу отворен је музеј, снабдевен драгоценим доказима о постојању и раду великог драматичара, чиме су порекнута сензационалистичка нагађања о његовом идентитету, о томе да је његово име тобоже псеудоним неког угледног ума или чак групе писаца његовог доба. У Стратфорду су и остаци темеља “нове куће” коју је песник купио 1597. и у којој је умро деветнаест година касније, затим дом Шекспирове најстарије кћери Сузане и њеног мужа др Јона Хола, кућа Ане Хатавеј, Шекспирове супруге у којој је она провела детињство и најзад фарма Мери Арден, Шекспирове мајке и њене породице...

Друго упориште неумрлог Шекспировог духа у Британији је нови Театар Глоб, изграђен као верна копија ренесансног Глоба. На приобаљу Темзе, у лондонској четврти Блекфрајерс, недалеко од места на коме су се по предању и аутентичним доказима из седамнаестог века први пут појавили пред публиком Хамлет, Леди Макбет, Јаго и Краљ Лир, већ пуних десет година живи обновљено Шекспирово позориште. “Нови Глоб је реконструкција театра под отвореним небом подигнутог 1599, и не може да удовољи свим захтевима удобности и практичности двадесетпрвог века” – пише у рекламној књижици којом организатори представа позивају гледаоце у осмоугаону дрвену грађевину, отворену 1996. године, с циљем да се данашњим генерацијама (Британцима и многобројним туристима) омогући да доживе дела великог драматичара приближно онако како су их доживљавали његови савременици.

Глоб театар још мирише на отесану грађу и лак. Људи седе на дрвеним клупама на двама кружним галеријама, уздигнутим изнад истуреног подијума, док су они у “партеру” принуђени да одгледају представу стојећи управо онако како су то некад чинили сиромашнији поданици краљице Елизабете. Будући да кров позорнице и галерија носи сплет стубова и изукрштаних греда, готово да нема места са кога се збивање на сцени може несметано посматрати током целе представе. Управа упозорава све посетиоце да могу бити изложени разним временским неприликама, јер се представе не отказују због кише, ветра или ниске температуре. У позоришту се могу купити јевтине кабанице за једнократну употребу, док је забрањено штитити се кишобраном!... Онима у “дворишту” (уард!), односно “партеру”, управа се извињава што не смеју да уносе столице на расклапање и друга помагала за седеље, и што им није дозвољено да седе на земљи!... Због актуелних антитерористичких мера предострожности гледаоцима се сугерира да не носе са собом велике торбе, а претресање је у сумњивим случајевима могућно...

Шта приказује трупа глумаца у данашњем Глобу?

Од маја ове године на репертоару су Кориолан (у режији Доменика Дромгула, са Јонатаном Кејком у насловној улози) и Тит Андроник (у режији Луси Бејли); у јуну је премијерно изведена трагедија Антоније и Клеопатра (у режији Доменика Дромгула, са Френсис Барбер у улози Клеопатре), а у јулу представа инспирисана знаменитим Стивенсоновим романом Острво с благом дугог наслова – Под црном заставом: младост, доживљаји и пиратство Јона Силвера пре него што је изгубио ногу, из пера Сајмона Бенга. Из ранијих година пренесена је у текућу Комедија забуна. Све су ове представе на завидном уметничком нивоу, иако се изводе без сценографије, стилизовано, али са светлосним и звучним ефектима који старом добром Вилију нису били познати. Укратко речено, нови Глоб театар је успешна синтеза врхунске енглеске школе глуме, бриљантне дикције и снажне убедљивости, класичног поимања Шекспира и модерних техничких могућности, што све заједно изазива истинско узбуђење и покреће машту.

Тешко је данас замислити како се у театру налик на овај глумило у Шекспирово доба. По свој прилици, енглески ренесансни театар стремио је живоверности у приказивању карактера, сценских односа и радње, тачније реализму и психолошком оправдању збивања, што је одударало од декламаторске парнасовске узвишености и патетике европског позоришта оног времена. Доказ за то налазимо у оној јединој Шекспировој опасци о естетици глуме, садржаној у обраћању Хамлета глумцима: “...Тај говор да ми говорите онако, молим вас, како сте га чули од мене, да клизи са језика (...) А немојте ни превећ тестерисати ваздух рукама, овако, него у свему поступајте благо. Јер и у самој бујици, олуји—да тако кажем—вихору страсти морате постићи и оваплотити уздржаност, да би ствар била укусна. О! вређа ме до дна срца кад чујем каквог грмаља с периком како у дроњке, управо у парампарчад цепа неку страст, да би парао слух простацама у позоришту, који највећим делом и нису дорасли ни за шта друго до за дреку и за немушти говор покретима (...) Ускладите покрете са речју, а реч са покретима, старајући се особито при том да не прекорачите природну умереност, јер све што је претерано у несагласности је са наменом глуме, чија је сврха и била и јесте, како пре тако и сад, да буде, у неку руку, огледало природе; да покаже врлини њене сопствене црте, свему што је за презирање његову сопствену слику, а самом веку и слици и прилици времена њихов облик и отисак...” (Превод Велимира Живојиновића).

Позориште за народ

Колико су позориште и глумци били прихваћени и омиљени у Шекспирово доба показује један забележени пример. Газда неке сеоске гостионице показао је епископу оксфордском место битке код Босворта у којој је пао Ричард III, рекавши: “Овде је Барбиу узвикнуо: ’Коња, дајем краљевину за коња!’” За гостионичара није постојао краљ Ричард, већ само

гумац Барбиу у улози краља! (Као што је познато, Ричард Барбиу, сарадник Шекспиров, тумачио је, осим улоге Ричарда трећег, и улоге Хамлета, Отела, Лира, Магбета, Антонија и друге, писане управо за њега. Како је Барбиу изгледао можемо да слутимо захваљујући неким цртежима, али остали су записи да је и гласом и појавом опчињавао људе, да је био и остао у памћењу народа као ненадмашан мајстор казивања стихова)... На сцени-подијуму, уз коју су се тискали гледаоци, па се и наслањали на њу као и данас у верној имитацији Глоба, стварало се илузионистичко позориште животног реализма. Чињеница је да је Глоб у Шекспирово доба био демократска институција, отворена не само аристократији, жељној забаве, већ и обичном пуку, занатлијама и трговцима, служинчади. То позориште имало је, по свему судећи, снажно морално дејство на најшире слојеве. Шекспиров Глоб, звучи невероватно, био је акционарско предузеће: половину акција поседовали су Шекспирови ортаци и непосредни сарадници у припремању представа, Хеминг и Кондел, они који су приредили и објавили прво Фолио издање његових сабраних дела 1623. године, и којима захваљујемо што су та дела до данас сачувана. Другу половину акција држали су и делили приходе сам Шекспир и још неки чланови Чемберленове глумачке дружине.

Додуше, кад је реч о његовим де-лима, то јест о облику дела којима располаже савремени свет, важно је напоменути да су приређивачи првог Фолио издања та дела преузели из позоришта. Другим речима, издавач није имао на располагању оригиналне рукописе стратфордског барда, већ позоришне редакције, прилагођене захтевима извођења. Могућно је да су учесници представа додавали извесне речи и реченице, односно да су избацили понешто од онога што је Шекспир првобитно написао. Чињеница је, међутим, да је у свих 37 драма, са изузетком првог дела Хенрија VI, приметна једна поуздана рука, један осећај за ритам стихова и начин казивања, једно кохерентно поимање структуре комада. Ма колико да је прво Фолио издање било плод мешања у посао писца, несумњиво је да су снага аутора, његова хуманистичка визија и мисаона поетика остале интегралне.

Славни Театар Глоб, тачка у којој је доживео нулту проверу и из које је потекао грандиозни опус “евонског распеваног лабуда” – како је Шекспира назвао комедиограф Бен Џонсон, његов пријатељ и поштовалац – изгорео је у пожару 1613, да би био обновљен већ наредне 1614. године. Коначно, срушен је 1644., када су представе пресељене у удобну дворану, на такозвану италијанску сцену-кутију.

Театарска едукација

Физичко обнављање Глоба, макар то у наше време био комерцијални подухват приватног предузећа, ипак је значајан чин за савремену културу. То је омаж великом драматичару и дугој традицији енглеског позоришта. Упоредо са одржавањем представа организован је и занимљив едукативни програм “Речи и акција”, намењен младима, али и свим заинтересованим посетиоцима. Примера ради поменимо специјалне радионице за ученике средњих школа, универзитета и групе одраслих: путем предавања, разговора и практичних вежби на сцени у свет драме и шекспирологије упућују се наставници и сви који желе да науче нешто више о вештини глуме, режије, сценографије, драматургије.... Глумци повремено читају одломке мање познатих и ређе извођених Шекспирових дела, приређују се сусрети публике и чланова Театра Глоб на којима се расправља, постављају питања и дају одговори... Уз Театар отворена је и стална изложба Шекспировог Глоба.

Нови Глоб је, међутим, само једно од многобројних лондонских позоришта која не добијају никакву финансијску потпору Владе, већ се издржавају искључиво продајом улазница и поклонима спонзора. Глоб се за десет година деловања окружио породицом пријатеља, коју чине појединци и разне компаније, људи добре воље, љубитељи театра, поштоваоци Шекспировог опуса. Радећи добровољно као помоћно особље, разводници или службеници

обезбеђења, помажући Теа-тар на разне начине, многи млади људи стичу одређене бенефиције, као што је право на боља места у гледалишту или бесплатно укључивање у едукативни програм.

После посете новом Глобу у нама још гласније и трајније одзвањају Хамлетове речи велике моралне дилеме о достојанству људског постојања, Фалстафов епикурејски смех, Отелов очајнички крик над неправедно почињеним злочином, Лиров вапај над спознајом несреће убогих и прогоњених, Јулијина жудња за љубљеним Ромеом... Шекспир је заправо и даље с нама. Он никада није умро, Могућно је да однекуд, крадом, гледа представе данашњих настављача његове уметности. Вероватно је задовољан.